

A Meta-Synthesis Study on Research Conducted in the Context of Values Education in Life Sciences Course

Yıldıray AYDIN ¹

To cite this article:

Aydın, Y. (2024). A Meta-Synthesis Study on Research Conducted in the Context of Values Education in Life Sciences Course [Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi Bağlamında Yapılan Araştırmalara Yönelik Bir Meta-Sentez Çalışması]. *Electronic Journal of Education Sciences*, [Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi], 13(26), 96-120 DOI: 10.55605/ejedus.1521330

Research article

Received: 2024-07-23

Accepted: 2024-09-23

Abstract

The aim of this study is to determine how the researches on value education in life science course have been conducted. Therefore, meta-synthesis method was used in this study. In the context of the method, four different research questions and six different inclusion/exclusion criteria were determined. According to these criteria, 28 different studies on the values education dimension of life science course were accessed through "Dergi Park Academic", "Council of Higher Education Thesis Center" and "Google Scholar" databases and 24 of them were included in the meta-synthesis. In the context of the research questions, thematic or content analysis was conducted. The synthesis process of the research was carried out between January 14, 2024 and June 25, 2024. As a result of the meta-synthesis, it was determined that 18 of the 24 different studies on value education in the life science course conducted between 2018 and 2023 were directly related to case identification and six were practice-based. In practice-based research, it has been proven that Mantle of the Expert Approach, Service Learning, Activity-Based Learning, Visual Culture Studies can be used in value education in life science course. It was concluded that for value education, first of all, values should be placed in the life science curriculum and textbooks in a balanced and systematic structure, and especially in primary school textbooks, values should be reflected implicitly or explicitly through visuals, stories and questions. In addition, it was determined that classroom teachers need materials such as manuals, activity examples, visuals, videos, etc. on value education along with practical training on value education.

Keywords: Life science, values education, primary school, meta synthesis.

¹ Ministry of Education, yildirayaydin48@gmail.com

Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi Bağlamında Yapılan Araştırmalara Yönelik Bir Meta-Sentez Çalışması

Yıldıray AYDIN²

Atf:

Aydın, Y. (2024). A Meta-Synthesis Study on Research Conducted in the Context of Values Education in Life Sciences Course [Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi Bağlamında Yapılan Araştırmalara Yönelik Bir Meta-Sentez Çalışması]. *Electronic Journal of Education Sciences*, [Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi], 13(26), 96-120 DOI: 10.55605/ejedus.1521330

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 2024-07-23

Kabul Tarihi: 2024-09-23

Öz

Bu araştırmanın amacı hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi ile ilgili yapılmış olan araştırmaların nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu nedenle araştırma meta-sentez yöntemi ile yürütülmüştür. Yöntem bağlamında dört farklı araştırma sorusu ve sekiz farklı dahil etme/ dışarıda tutma ölçütleri belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre “Dergi Park Akademik”, “YÖK Ulusal Tez Merkezi” ve “Google Scholar” veri tabanları üzerinden hayat bilgisi dersinin değerler eğitimi boyutuna yönelik yapılmış olan 28 farklı araştırmaya ulaşılmış ve 24’ü meta-senteze dahil edilmiştir. Araştırma soruları bağlamında tematik veya içerik çözümleme yapılmıştır. Araştırmanın sentezleme süreci 14 Ocak 2024 -25 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Meta-sentez sonucunda 2018-2023 yılları arasında yapılmış olan hayat bilgisi dersi değer eğitimi konulu 24 farklı araştırmanın 18’inin doğrudan durum tespitine yönelik, altısının ise uygulama temelli olduğu belirlenmiştir. Uygulama temelli olan araştırmalarda hayat bilgisi dersi değer eğitiminde Uzman Mantosu, Hizmet Ederek Öğrenme, Etkinlik Temelli Öğrenme, Görsel Kültür Çalışmalarının, kullanılabilceği kanıtlanmıştır. Değer eğitimi için öncelikle değerlerin hayat bilgisi dersi öğretim programına, ders kitaplarına dengeli, sistematik bir yapı içerisinde yerleştirilmesi, özellikle ilkokul ders kitaplarında görsellerle, hikayelerle, sorularla değerlerin örtük veya açık bir şekilde yansıtılması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda uygulamalı eğitimle beraber değer eğitimi konulu kılavuz, etkinlik örneği, görsel, video vb. materyale ihtiyacı olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Hayat bilgisi, değerler eğitimi, ilkokul, meta sentez.

² Milli Eğitim Bakanlığı, yildirayaydin48@gmail.com

Giriş

Bireyin ilkökul eğitiminde kendini, çevresini ve ülkesini tanımasını sağlayan, içinde bulunduğu toplumla uyumunu kolaylaştıran ve yaşamla bütünleşmesini sağlayan derslerden biri hayat bilgisidir. Bu dersin asıl amacı temel yaşam becerilerini edinmiş, kendini bilen ve tanıyan, ülkesini seven ve ülkesi için çalışmanın önemini fark eden, güvenli ve sağlıklı bir yaşam süren, yaşadığı toplumun kültürünü, milli ve manevi değerlerini özümseyen, doğaya ve çevreye duyarlı olan, araştıran, üreten bireyler yetiştirmektir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018). Bu dersin öğretim programı güncel ihtiyaçlar, bilimsel araştırmaların verileri ve dünyadaki değişimler gerekçesiyle 2024 yılında Türkiye Yüz Yılı Maarif Modeli başlığı altında güncellenmiştir. Yeni program temelde disiplinlerarası öğrenme yaklaşımı üzerinde modellenmiştir. Bu dersin içeriği sosyal bilgiler, Türkçe, fen bilimleri, trafik güvenliği, matematik, din kültürü ve ahlak bilgisi, görsel sanatlar, insan hakları, vatandaşlık ve demokrasi, müzik, beden eğitimi ve oyun gibi disiplinlerden faydalanılarak oluşturulmuştur (MEB, 2024). 2024 yılında yayımlanan Hayat bilgisi dersi öğretim programının içeriğinin ana bileşenlerini ise beceriler, eğilimler, kavramlar ve değerler oluşturmaktadır. Değerler bu dersin içeriği gereği geçmişten günümüze hayat bilgisi dersi öğretiminin önemli boyutlarından biri olmuştur (Aktepe ve Gündüz, 2021; Girmen, 2017; Gürdoğan Bayır, 2017; Ulusoy, 2017; Ünlü ve Kaşkaya, 2018; Kaşkaya, 2018; Altıntaş ve Yorulmaz, 2018; Uzunkol, 2021). Değerler, davranışlarımıza ve kararlarımıza rehberlik eden ve neyin doğru neyin yanlış olduğunu ayırt etmemize yardımcı olan ideallerdir (Koutsoukis, 2009). Bu tanımla ilişkili olarak doğrudan bireye neyin doğru, neyin iyi, neyin güzel olduğunu fark ettiren, Türk toplumunun sosyal dokusunu, yaşam biçimini, görgü kurallarını, dilini, inancını, kültürünü gösteren ilkökul derslerinin başında Hayat bilgisi olması, bu derste değerler eğitime yoğunluk verilmesini gerekli kılmıştır. Çünkü değerler bireyim yaşamını kolaylaştıran, bireyi kendisi ile barışık hale getiren, içinde bulunduğu toplumla uyumunu destekleyen düşünce, duygu, davranış ve inançlar bütünüdür. Genel itibariyle bireyim temelde içinde yaşadığı toplumun yaşam biçimidir; kültürüdür. Hayat bilgisi dersi de yaşamın kendisidir. Bu ortak özellikler itibariyle hayat bilgisi dersi değerler eğitimi alanı önemli bir boyut kazanmaktadır. 2024 yılı öncesi yayımlanan hayat bilgisi dersi öğretim programlarından farklı olarak yeni programda değerler Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni'nde yer alan Erdem Değer Eylem Çerçevesi bağlamında her bir öğrenme çıktısı ile ilişkilendirilmiş ve öğrenme yaşantılarına yansıtılmıştır (MEB, 2024). Bu nedenle hayat bilgisi dersi değerler eğitimi konusunun uzun süre güncelliğini koruyacağı düşünülmektedir. Alanın güncelliğini koruyacak olması bu alanda yapılmış olan araştırmaların genel bir çerçevesini çizmek, odak noktasını belirlemek, problemleri ve çözüm önerilerini görmek, gelecek araştırmaların projeksiyonunu belirlemek mevcut araştırmanın problem durumunu oluşturmaktadır. Bu konu alanı ile ilişkili olarak yapılan araştırmalar incelediğinde ise sınıf öğretmenliği anabilim dalında değerler eğitimi konusuna yönelik yapılmış olan araştırmaların bütünsel bir yapı içinde değerlendirildiği (Demirkol ve Kurnaz, 2024), hayat bilgisi dersi değerler eğitime yönelik yapılmış olan lisansüstü tezler doküman incelemesi ile araştırma yılı, tez türü, seçilen örneklem, üniversitelere göre dağılım, kullanılan araştırma yöntemi, veri toplama araçları ve veri analiz yöntemleri değişkenlerine göre incelendiği (Arslan ve Sungur, 2024) görülmektedir. Mevcut araştırma ise sadece hayat bilgisi dersi özelinde yapılan nitel araştırmaların çözümlenmesine yönelik ve yönteminin meta-sentez olması yönüyle bu araştırmalardan farklılaşmaktadır. Bu araştırmanın sonuçlarının ilkökulda görev yapan sınıf öğretmenlerine hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi çalışmalarında fikir verici ve rehberlik edici olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı hayat bilgisi dersi özelinde

değerler eğitimi alanında yapılan nitel araştırmaların nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu genel amaca bağlı olarak aşağıda yer alan alt amaçlar belirlenmiştir.

1. Hayat bilgisi öğretiminin değerler eğitimi boyutuna yönelik yapılmış araştırmalar nasıldır?
2. Hayat bilgisi dersi değerler eğitiminde herhangi bir yaklaşım/yöntem kullanılarak hangi değerlerin öğretimi nasıl yapılmaktadır?
3. Yapılan bu araştırmaların hayat bilgisi dersi özelinde değer eğitimi alanına etkisi nasıldır?
4. Yapılan araştırmaların önerileri nasıldır?

Yöntem

Bu araştırmanın amacı hayat bilgisi dersi özelinde değerler eğitimine yönelik yapılmış olan araştırmaların eğilimini, kapsamını belirlemek olduğu için yöntemi de meta-sentez olarak belirlenmiştir. Meta-sentez, belirli bir konu alanında yapılan araştırmaların nitel bulgularının; incelenmesi, yorumlanması, değerlendirilmesi, farklı ve benzer yönlerinin ortaya konulması ve bu bağlamda çıkarımlar yapılmasıdır (Polat ve Ay, 2016). Meta-sentez çalışması için yeterli olan araştırma sayısı 8-12 arasında değişmektedir (Bondas ve Hall, 2007). Bu çalışmada ise dahil edilme ve dışarıda tutma ölçütleri kapsamında dört adet doktora tezi, 16 adet yüksek lisans tezi ve dört adet araştırma makalesi olmak üzere 24 farklı araştırma incelenmiştir. Meta-sentez çalışmasının altı farklı aşaması bulunmaktadır. Meta-sentez çalışmasının aşamaları aşağıda sunulmuştur (Aspfors ve Fransson, 2015):

1. Araştırma konusunun ve sorularının belirlenmesi.
2. İncelenecek olan çalışmaların anahtar kavramlar bağlamında dahil edilme ve dışarıda tutma ölçütlerinin belirlenmesi.
3. Araştırmaların dahil edilme ve dışarıda tutma ölçütlerine göre belirlenmesi ve araştırmalara ait kısa bilgilerin tablollaştırılması.
4. İlgili çalışmalara ulaşılması, ulaşılan çalışmaların araştırma soruları kapsamında okunması ve gerekli notların alınması.
5. Verilerin çözümlenmesi/temaların oluşturulması.
6. Temalar bağlamında elde edilen bulguların sentezlenerek yeni çıkarımlar yapılması.

Bu çalışma yukarıda belirtilen aşamalar bağlamında yürütülmüştür.

Araştırma Soruları

1. Hayat bilgisi öğretiminin değerler eğitimi boyutuna yönelik yapılmış araştırmalar nasıldır?
2. Hayat bilgisi dersi değerler eğitiminde herhangi bir yaklaşım/yöntem kullanılarak hangi değerlerin öğretimi nasıl yapılmaktadır?
3. Yapılan bu araştırmaların hayat bilgisi dersi özelinde değerler eğitimi alanına etkisi nasıldır?
4. Yapılan araştırmaların önerileri nasıldır?

Ulaşılan Çalışmaların Meta-Senteze Dahil Edilme ve Dışında Tutma Ölçütleri

1. Çalışma hayat bilgisi eğitimi alanında ve değerler eğitimi ile ilişkili yapılmış olmalıdır.
2. Çalışmanın başlığında hayat bilgisi ve değer, değerler eğitimi kavramlarının geçmesi önceliklidir.
3. Çalışmanın başlığı ile anahtar kelimelerde “Hayat bilgisi, ilkökul, değer, değerler eğitimi, değer öğretimi vb.” yer almalıdır.
4. Çalışma nitel yöntem ile yürütülmüş olmalıdır.
5. Dahil edilen çalışma karma yöntemle yürütülmüş olsa bile nitel bulguları analize alınacaktır.
6. Çalışmaların başlığında hayat bilgisi ve değerler eğitimi kavramları yer almasa bile içerikte hayat bilgisi ve değerler eğitimi ile ilişkili yürütülmüş olması yeterlidir.
7. Araştırma hayat bilgisi dersi ve değerler eğitimi alanında yapılmış olsa bile nicel yöntem ile yürütülmüş ise araştırma dışında bırakılmıştır.
8. Mevut araştırmanın yapıldığı tarihten önceki beş yıllık dilim dikkate alındığı için incelenen araştırmaların 2018-2023 yılları arasında yayımlanmış olması ölçütü göz önünde bulundurulmuştur.

Yukarıda yer alan ölçütler dahilinde araştırmaya dahil edilen çalışmalar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo1. Araştırma Kapsamına Giren Çalışmalar

Araştırmanın kodu	Yazarı ve Yılı	Türü	Yöntemi	Çalışma Grubu
A1	Demir, (2018)	Doktora tezi	Karma yöntem	İlkökul 2. Sınıfa devam eden 106 öğrenci
A2	Bölük, (2018)	Yüksek lisans tezi	Betimsel araştırma yöntemi	Canım Kardeşim ve Pepee çizgi filmlerinden beşer bölüm
A3	Gözel, (2018)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	15 farklı ilkökulda görev yapan 45 sınıf öğretmeni
A4	Kurt, (2019)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	6-10 yaş grubuna uygun 104 farklı çocuk kitabı
A5	Hatay Uçar, (2019)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	İlkökul 1. 2. ve 3. Sınıf hayat bilgisi ders kitapları ile ilkökul 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları
A6	Bal, (2019)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	İlkökul ikinci sınıf öğrencileri
A7	Çanak, (2019)	Yüksek lisans tezi	Karma yöntem	534 sınıf öğretmeni
A8	Özleşmiş, (2019)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma, eylem araştırması	34 sınıf öğretmeni

A9	Ulusoy ve Topcubaşı, (2019)	Araştırma Makalesi	Nitel araştırma, eylem araştırması	İlkokul üçüncü sınıfta öğrenim gören 40 öğrenci
A10	Erbaş, (2020)	Doktora tezi	Nitel araştırma	2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulan dört hayat bilgisi ders kitabı ve 30 sınıf öğretmeni
A11	Karabulut, (2020)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	İlkokul ikinci sınıfta öğrenim gören 32 öğrenci
A12	Esemen (2020)	Araştırma Makalesi	Nitel araştırma	2018 Hayat Bilgisi dersi öğretim programı
A13	Gündoğan (2020)	Araştırma Makalesi	Nitel araştırma	60 sınıf öğretmeni adayı
A14	Özdemir (2021)	Doktora tezi	Karma Yöntem, Yakınsayan paralel desen	İlkokul üçüncü sınıfa devam eden 68 öğrenci
A15	Gökçe (2021)	Yüksek lisans tezi	Nitel yöntem	Hayat bilgisi dersi öğretim programı ve hayat bilgisi ders kitapları
A16	Satı (2021)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma, durum çalışması	118 sınıf öğretmeni
A17	Gözel, Dinçer (2021)	Araştırma makalesi	Nitel araştırma	Birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabı
A18	Türkmenoğlu, Akyol, Çağınlar (2021)	Araştırma makalesi	Nitel Araştırma	İkinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi ve Türkçe ders kitapları
A19	Özınar (2022)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	Birinci sınıf hayat bilgisi ders kitabı
A20	Topaloğlu (2022)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi ders ve çalışma kitapları, 30 sınıf öğretmeni
A21	Özel (2022)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	Birinci, ikinci ve üçüncü sınıf hayat bilgisi ve dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitapları
A22	Aşkan (2022)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	Hayat bilgisi dersi öğretim programı
A23	Yar Sevmiş (2023)	Doktora tezi	Nitel araştırma	İlkokul üçüncü sınıfta öğrenim gören 13 öğrenci
A24	Gürman (2023)	Yüksek lisans tezi	Nitel araştırma	Hayat bilgisi dersi öğretim programı

İlgili Çalışmalara Ulaşılması ve Okunması

Araştırmanın amacı ve soruları kapsamında “Dergi Park Akademik”, “YÖK Ulusal Tez Merkezi” ve “Google Scholar” veri tabanlarından toplamda 28 farklı ilgili araştırmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan bu 28 farklı araştırmanın dördü sekizinci dahil etme ölçütünü taşımadığı için meta-sentez çalışması dışında bırakılmıştır. Dahil etme ve dışarıda tutuma ölçütlerinin tamamını sağlayan 24 araştırma meta senteze dahil edilmiştir. Meta senteze dahil edilen her bir araştırma baştan sona kadar “Hayat bilgisi dersi değerler eğitimi konulu yapılmış araştırmaların niteliği nasıldır? Bu alanda yapılmış olan araştırmaların içeriği nasıldır? Bu alanda yaşanan problemler nelerdir? Hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi nasıl yapılmaktadır? Uygulayıcı rolünde olan öğretmenlere yönelik yapılan öneriler nasıldır? Bu araştırmaların hayat bilgisi dersi değer eğitimine etkisi nasıldır?” soruları kapsamında okunmuş, incelenmiş, gerekli notlar alınmıştır. Bu inceleme tamamlandıktan sonra ikinci aşama olarak meta sentezin adımları arasında bulunan araştırma soruları kapsamında her bir araştırma çözümlenmeye çalışılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi/Temaların Oluşturulması

Meta sentezin beşinci aşaması olan bu bölümde veriler, araştırma soruları bağlamında çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda birinci araştırma sorusuna ait veriler; kullanılan yöntem/varsayımlar uygulama süresi araştırmanın hayat bilgisi özelinde değerler eğitimi alanına katkı durumu (yeni bir yöntem denemesi, mevcut yöntem testi, durum tespiti, problem çözme), varsa değer eğitiminde kullanılan yaklaşım/yöntem/teknik, araştırmanın amacı, araştırmanın özgünlük durumu, araştırmanın sınıf eğitimi alanında olup olmama durumu kriterleri üzerinden tablolandırılmış, bulgular yorumlarla desteklenmiştir. Kriterler alan yazın ve araştırmanın genel amacı bağlamında oluşturulmuş, bir değerler eğitimi alan uzmanının desteği alınarak son şekli verilmiştir. Böylece hayat bilgisi dersi değerler eğitimi alanında yapılmış olan nitel araştırmaların genel durumu bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci araştırma sorusuna ait veriler doğrudan özetlenerek betimlenmiştir. Bu aşamada da öğretimi amaçlanan değerlerin hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alması ve öğretiminde herhangi bir yöntemin kullanılması kriterleri dikkate alınmıştır. Üçüncü araştırma sorusuna ait veriler yapılan araştırmaların eğitim ortamına yansımaları durumu kriteri üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Dördüncü araştırma sorusuna ait veriler ise Millî Eğitim Bakanlığı yetkilileri, öğretmen, araştırmacılara, aile/ebeveyn, eğitim fakültesi, okul müdürü, yayınevleri ve yazarlara yönelik öneriler şeklinde temalaştırılarak analiz edilmiştir.

Güvenirlilik ve Geçerlik

Bu çalışmada geçerlik ve güvenirliği sağlamak için Aspfors ve Fransson’ın (2015) önerdiği hususlar dikkate alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın amacı ve soruları net bir şekilde açıklanmıştır. Bulguların geçerliği için verilerin toplanması süreci ve dahil etme/dışarıda tutma ölçütleri detaylı bir şekilde ifade edilmiştir. Araştırmaların ulaşıldığı veri tabanı bilgileri paylaşılmıştır. Araştırmalara dair detaylı bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur. Verilerin analizi tamamlandıktan sonra değerler eğitimi alan uzmanı olan bir araştırmacıdan akran okuyucu desteği alınmıştır. Bu sayede verilere ve analize dair yorum ve çıkarımların kontrolü sağlanmıştır. Araştırmanın sentezleme süreci 14 Ocak 2024 -25 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacının Rolü ve Etik Durum

Araştırmacının meta sentez yöntemiyle yapılmış bir yayını bulunmaktadır. Ayrıca araştırmacı alan yazında yer alan meta sentez konulu ve meta sentez yöntemiyle yapılmış

araştırmaları incelemiştir (Aspfors ve Fransson, 2015; Bondas ve Hall, 2007; Kaya, 2023). Bu iki durum üzerinden araştırmacının bu yöntemle ilgili bilgi ve deneyiminin olduğu yorumu yapılabilir. Bu gerekçelerle araştırmacı verilerin analizi bölümü hariç çalışmanın tüm aşamalarında kendisi yer almıştır. Araştırma kullanılan yöntem ve veri toplama türü gereği bilimsel etik kurul onayı gerektirmemektedir. Buna rağmen meta sentez çalışmasının tüm aşamalarında bilimsel etik dikkate alınmış, etik ihlal oluşturacak her durumdan uzak durulmuştur. Araştırmacı aynı zamanda temel eğitimde değerler eğitimi konulu teorik ve uygulamalı çalışmalar yürütmektedir. Araştırmacının bu alanda yayımlanmış iki akademik kitap, bir bölüm yazarlığı, üç araştırma makalesi ve beş ulusal-uluslararası bildiri metni bulunmaktadır.

Etik Kurul İzni

Araştırma kullanılan yöntem ve veri toplama türü gereği bilimsel etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular ve Yorum

Araştırmaların Genel Durumu

Araştırmada hayat bilgisi öğretiminin değerler eğitimi boyutuna yönelik yapılmış araştırmaların nasıl olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Bu soruların cevabına ait veriler tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Hayat Bilgisi Öğretiminin Değerler Eğitimi Boyutuna Yönelik Yapılmış Araştırmaların Genel Durumu

Araştırma	Kullanılan Yöntem/Varsa Uygulama Süresi	Araştırmanın hayat bilgisi özelinde değer eğitimi alanına katkı durumu (Yeni bir yöntem denemesi, mevcut yöntem testi, durum tespiti, problem çözme)	Varsa değer eğitiminde kullanılan yaklaşım/yöntem/teknik	Araştırmanın özgünlük durumu	Araştırmanın sınıf eğitimi alanında olup olmama durumu
A1	Karma Yöntem-Yakınsayan Paralel Desen	Mevcut değer eğitimi yaklaşımı uygulaması	Değer açıklama, Değer aktarma, eylem öğrenme ve değer analizi yaklaşımları	Hayır	Sınıf eğitimi
A2	Betimsel Yöntem-Tarama Modeli	Durum tespiti	Çizgi Filmlerin Değer eğitiminde kullanılması	Evet	İlköğretim
A3	Nitel Araştırma Durum Çalışması	Durum tespiti	Hayır	Eğitim bilimleri, eğitim programları ve öğretim
A4	Nitel Araştırma Durum Çalışması	Durum tespiti	Çocuk edebiyatından değer eğitiminde faydalanma	Evet	İlköğretim-sınıf öğretmenliği

A5	Nitel Araştırma Durum Çalışması	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim
A6	Nitel Araştırma Eylem Araştırması	Mevcut bir yöntem denemesi	Örnek Olay	Hayır	Temel eğitim
A7	Karma Yöntem	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim
A8	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Eğitim bilimleri, eğitim programları ve öğretim
A9	Nitel Araştırma Eylem Araştırması	Yeni bir yaklaşım denemesi	Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı	Evet	Sosyal bilgiler öğretmenliği
A10	Nitel Araştırma Durum Çalışması	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A11	Nitel Araştırma/Altı hafta	Mevcut bir yöntem denemesi	Etkinlik Temelli Öğrenme Yaklaşımı	Evet	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A12	Nitel Araştırma/	Durum tespiti	...	Hayır	Sınıf öğretmenliği
A13	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Sınıf öğretmenliği
A14	Karma Yöntem Yakınsayan Paralel Desen	Yeni bir yaklaşım denemesi	Uzman Mantosu Yaklaşımı	Evet	İlköğretim, sınıf öğretmenliği
A15	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	İlköğretim, sınıf öğretmenliği
A16	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A17	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Eğitim bilimleri, eğitim programları ve öğretim
A18	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Sınıf öğretmenliği
A19	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A20	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A21	Nitel Araştırma	Durum tespiti	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A22	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A23	Nitel Araştırma Eylem Araştırması	Yeni bir yöntem denemesi	Görsel kültür çalışmaları	Evet	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği
A24	Nitel Araştırma	Durum tespiti	...	Hayır	Temel eğitim, sınıf öğretmenliği

Tablo 2’de yer alan veriler incelendiğinde 24 farklı araştırmanın ikisinin karma yöntemle (A1, A14), geri kalan araştırmaların tamamının ise nitel yöntem ile yürütüldüğü görülmüştür. Nitel yöntem ile yürütülen 22 farklı araştırmanın üçü (A6, A9, A23) eylem

araştırması deseni ile gerçekleştirilmiştir. Meta senteze dahil edilen araştırmaların hayat bilgisi özelinde değer eğitimi alanına katkı durumu yeni bir yöntem denemesi, mevcut yöntem testi, durum tespiti, problem çözme ölçütleri bağlamında değerlendirildiğinde 24 farklı araştırmanın üçünde (A1, A6, A11) mevcut değerler eğitimi yaklaşım/yöntem denemesi, geri kalan 21 farklı araştırmanın üçünde (A9, A14, A23) yeni bir yaklaşım/yöntem denemesi ve 18 farklı araştırmada ise durum tespiti yapıldığı anlaşılmıştır. Hayat bilgisi dersi özelinde değer eğitiminde yeni bir uygulama örneği olarak görsel kültür çalışmaları, Uzman Mantosu Yaklaşımı ve Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı kullanılmıştır. Mevcut bilinen değer eğitimi yaklaşım/yöntemlerinden ise değer açıklama, değer aktarma, eylem öğrenme, değer analizi, örnek olay, etkinlik temelli öğrenme hayat bilgisi dersi değer eğitiminde kullanılmıştır.

Tablo 2’de yer alan verilere göre yapılan araştırmaların amaçları incelenmiş, 18 farklı araştırmada doküman incelemesi veya öğretmen görüşü alındığı tespit edilmiştir. Bu araştırmalar arasından A5, A10, A15, A17, A18, A19, A20, A21 kodlu araştırmalar konu ve veri kaynağı olarak büyük oranda benzerlik göstermektedir çünkü bu araştırmalarda hayat bilgisi ders kitapları araştırmanın odak noktası olmuştur. Bu araştırmalarda aynı yöntem ve aynı konu bağlamının incelenmiş olması bu alanda araştırma yapan araştırmacıların yeterinde literatür taraması yapmadığı düşüncesini ortaya çıkarabilir.

Tablo 2’de yer alan verilere göre yapılan araştırmaların özgünlük durumu değerlendirildiğinde ise bu bağlamda A2, A4 ve A11 kodlu araştırmaların kısmen özgün olduğu, A9, A14 ve A23 kodlu araştırmaların ise özgün olduğu değerlendirilmiştir. Özgünlük ölçütü olarak araştırmada yeni bir bakış açısı sunulmakla beraber deneysellik aranmaktadır. Kısmen özgün olan araştırmalarda hayat bilgisi dersi değer eğitiminde çizgi filmlerden, çocuk edebiyatından ve etkinlik temelli öğrenme yaklaşımından faydalanılabileceği bakış açısı ortaya konulmuş fakat bu bakış açılarına yönelik deneysel çalışmalar yapılmamıştır. Bu üç araştırmada yorumlayıcı bakış açısı hâkim olmuştur. Özgün olarak nitelenen A9, A14 ve A23 kodlu araştırmalarda ise görsel kültür çalışmaları, Uzman Mantosu Yaklaşımı ve Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı hem yeni bir bakış açısı sunmuş hem deneysel olarak hayat bilgisi dersi değerler eğitiminde kullanılmış ve etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bulgu hayat bilgisi dersi özelinde değerler eğitiminde yeni bir yöntem denemesinin yapıldığını göstermiştir. Fakat 2018-2023 yılları arasında bu bağlamda yapılan 24 farklı nitel araştırmanın sadece üçünde yeni yöntem denemesinin yapılmış olması, hayat bilgisi eğitimi alanı değerler eğitimi boyutunun zayıf kaldığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Yine yapılan tüm araştırmaların yürütücülerinin hayat bilgisi alan eğitime ile ilişkisine bakıldığında A3, A8 ve A17 kodlu araştırmaların eğitim bilimleri, eğitim programları ve öğretim alanında yapıldığı ve durum tespitine yönelik olduğu görülmüştür. A9 kodlu araştırmanın ise sosyal bilgiler öğretmenliği alanında çalışan araştırmacılar tarafından yapılmasına rağmen özgün bir çalışma olması da hayat bilgisi alan eğitimcileri tarafınca dikkate değer bir bulgu olduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Yapılan Araştırmalarda Hayat Bilgisi Dersinde Değerlerin Öğretileme Durumu

Bu bölümde “Hayat bilgisi dersi değerler eğitiminde herhangi bir yaklaşım/yöntem kullanılarak hangi değerlerin öğretimi nasıl (Dersin kazanımlarından bağımsız mı? Dersin kazanımlarına ait planların içinde mi?) yapılmaktadır?” sorusunun cevabı verilmeye çalışılmıştır. Meta senteze dahil edilen araştırmalar bu soru bağlamında incelendiğinde A1 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi kazanımlarıyla ilişkili olarak belirlenen sorumlulukların değer öğretimi yaklaşımları kullanılarak ilkökul ikinci sınıf öğrencilerine beş haftalık bir uygulama içinde sorumluluk değeri kapsamında kazandırılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. A6 kodlu araştırmada ise hayat bilgisi dersi kazanımlarıyla ilişkili bir şekilde örnek olay yöntemi

kullanılarak ilkokul ikinci sınıf öğrencilerine yedi haftalık uygulama içinde 10 kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) öğretimi yapılmıştır. A9 kodlu araştırmada ise hayat bilgisi dersi kazanımlarıyla ilişkili olarak hizmet ederek öğrenme yaklaşımı yoluyla 12 haftalık uygulama süresi içinde öğrencilerin kişisel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimlerine katkı sağlandığı belirlenmiştir. Her ne kadar araştırmanın genelinde değer eğitiminde hizmet ederek öğrenme yaklaşımından faydalandığından bahsedilse de literatürde geçen değerler veya hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerden herhangi birinin öğretiminin yapıldığına dair herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. A11 kodlu araştırmada da etkinlik temelli öğrenme yaklaşımı yoluyla altı haftalık bir uygulama süresi içinde vatanseverlik değerinin öğretimi yapılmıştır. Bu araştırmada uygulanan dokuz farklı etkinliğin hayat bilgisi dersi kazanımlarından bağımsız olduğu görülmüştür. A14 kodlu araştırmada üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi “Ülkemizde Hayat” ve “Doğada Hayat” üniteleri kazanımlarıyla ilişkili olarak Uzman Mantosu Yaklaşımı temelinde tasarlanan drama etkinlikleriyle 10 haftalık bir uygulama süresi içinde sorumluluk değerinin öğretimi gerçekleştirilmiştir. A23 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi kazanımlarından bağımsız fakat hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kök değerlerle ilgili görsel kültür çalışmaları bağlamında eylem planları hazırlanmış, bu planlar dört haftalık bir süre içinde uygulanmıştır.

Yapılan Araştırmaların Hayat Bilgisi Dersi Değerler Eğitimi Alanına Katkı Verip Vermem Durumu

Bu bölümde “Yapılan bu araştırmaların hayat bilgisi dersi değerler eğitimine, sınıf öğretmenlerine ve öğrencilere katkı verip vermem durumu nasıldır? Bu araştırmaların eğitim ortamına yansıma durumu nasıldır?” sorularının cevabı verilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ilgili araştırma öncelikle kendi içinde ele alınmış sonrasında konu alanı ile ilgili olarak sonuç bölümünde karşılaştırmalı biçimde bütünsel bir bakış açısı içinde sunulmaya çalışılmıştır.

A1 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersinde kazanımlarla ilişkili olarak örnek olaylar yoluyla doğrudan değerler eğitimi yaklaşımları kullanılmış, bu yaklaşımların öğrencilerin sorumluluk değerinin kazanma sürecinde katkı sağladığı belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan değer açıklama, değer aktarma, değer analizi ve eylem öğrenme yaklaşımlarından en çok faydası görülenin değer analizi olduğu tespit edilmiştir.

A2 kodlu araştırmada en çok izlenen Türk kanalında yer alan iki farklı çizgi filmin beşer bölümünde hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerden öz güven, öz saygı, toplumsallık, saygı, hoşgörü, sabır, sevgi, barış, doğruluk, adalet, yardımseverlik, dürüstlük, yeniliğe açıklığa ait senaryo cümleleri ve örnek davranışlara çok sık yer verildiği tespit edilmiştir. Fakat, kültürel değerleri koruma ve geliştirme, vatanseverlik değerlerine ait çok az örnek durum bulunmuştur.

A3 kodlu araştırmada 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlere yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin programda yer almasını olumlu bulunmuştur. Katılımcıların tamamı değer eğitiminin önemli olduğunu, değerlerin öğrencilere olumlu davranışları kazandırmada ve toplumla bütünleştirmede yardımcı bir araç olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcı öğretmenler değerler eğitiminin okullarda belirli derslerle sınırlı kalmayıp, eğitimin tüm paydaşlarını da kapsayacak şekilde tüm derslerde verilmesini istemektedirler.

A4 kodlu araştırmada ise 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan 10 kök değerden 6-10 yaş 104 çocuk kitabından 26’sında hiçbirine yer verilmediği tespit edilmiştir. 78 çocuk kitabında ise en çok yer verilenden en az yer verilene doğru değerlerin “yardımseverlik,

sevgi, dostluk, sorumluluk, dürüstlük, saygı, özdenetim, sabır, adalet ve vatanseverlik” olduğu görülmüştür.

A5 kodlu araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren okutulan 1. 2. 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında kök değerlerden sorumluluk (%25,3), dostluk (%16), saygı (%14,1) ve özdenetim (%12,5) değerlerine ders kitaplarında en çok yer verildiği, dürüstlük (%0,6), sabır (%2), adalet (%2,5) ve yardımseverlik (%5,4) değerlerine ise en az yer verildiği belirlenmiştir. İncelenen ders kitaplarında değerlerin en çok metinler yoluyla, en az ise sorular aracılığıyla verilmeye çalışıldığı görülmüştür. Ayrıca değerlerin ders kitaplarında daha çok örtük bir şekilde yer aldığı da belirlenmiştir. Kitap yazarlarından veya MEB yetkililerinden yeni yazılacak ders kitaplarında adalet, dürüstlük, sabır ve yardımseverlik değerlerine daha çok yer vermeleri, değerlerin ilkokulda tüm sınıf seviyelerinde ve derslerin tüm ünitelerinde dengeli dağılım gösterecek şekilde yer alması istenilmiştir.

A6 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan on kök değerlerin örnek olay yöntemi kullanılarak öğrencilere öğretimi amaçlanmıştır. Değer eğitiminde örnek olay yönteminin olumlu etkisi olarak öğrencilerin değerleri günlük yaşama aktardıkları, karar ve davranışlarına yansıdıkları; bu durumun da sınıf iklimini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

A7 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan demokratik değerlerin öğretimi üzerine 534 sınıf öğretmenin görüşü bağlamında elde edilen sonuçlara göre katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun demokratik değerlerin öğretiminde ders kitaplarının yeterli olduğu görüşüne sahip oldukları, öğretmenlerin demokratik değerlerin sınıf içi öğretiminde en çok drama ve örnek olay yöntemi, filmler yoluyla değer eğitiminden faydalandıkları belirlenmiştir.

A8 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin eğitime ilişkin 34 sınıf öğretmenin görüşü kapsamında katılımcı öğretmenlerin değerler eğitiminin iyi insan yetiştirme, sosyal ve ruhsal yönden sağlıklı toplum oluşturma bağlamında gerekli olduğu düşüncesine sahip oldukları ve değer eğitiminin aile, çevre vb. paydaşları kadar öğretmenlerin de önemli rolünün olduğu belirlenmiştir. Değerlerin insan yaşamında ortaya çıkan iletişim sorunlarının çözümüne katkı vereceği, aile yapısındaki bozulmaları iyileştireceği, teknoloji kullanımının olumsuz etkilerini azaltacağı görüşü ortaya çıkmıştır. Katılımcı öğretmen görüşlerine göre değer eğitimi için ilkokulda en uygun dersin hayat bilgisi olduğu fakat hayat bilgisi kazanımlarının değerleri kazandırmada yeterli olmadığı belirlenmiştir. Hayat bilgisi dersinde yapılan değerler eğitimi çalışmalarının amacına ulaşmasında öğrencinin ailesi içindeki yaşantısı, öğretmenin değer eğitimi konusundaki hassasiyeti, motivasyonu ve eğilim durumu, öğrencinin eğitim durumu, somutlaştırmanın ve etkinlik temelli uygulama çalışmalarının belirleyici olduğu belirlenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin değer eğitiminde en çok sırayla drama yöntemini, soru cevap tekniğini, örnek olay yöntemini ve düz anlatımı kullandıkları ortaya çıkmıştır. Programda yer alan değerlerden öğrencilere kazandırılması zor olanların saygı ve alçakgönüllülük olduğu, mutlaka kazandırılması gereken değerlerin başında da saygı, sevgi ve vatanseverlik geldiği belirlenmiştir. Öğretmenlerin değer eğitimini önemsemesine rağmen planlı, sistemli bir süreç takip etmedikleri de ortaya çıkmıştır. Bu durumun da değer eğitimi sürecini olumsuz etkileyeceği yorumu yapılmıştır.

A9 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersinde Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı 12 haftalık bir uygulama sürecinde test edilmiştir. Bu yaklaşımın uygulanması, bu süreçte yaşanan sorunların tespiti ve bu yaklaşımın öğrencilerin değer kazanma sürecine etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda bu yaklaşımın ilkokul üçüncü sınıf 40 öğrencinin

duyarlılık, saygı, sorumluluk değerlerinin kazanımına katkı vererek ahlaki gelişimlerini olumlu etkilediği belirlenmiştir. Bu yaklaşımın uygulanması sırasında karşılaşılan sorunlar olarak ise proje grup üyeleriyle bir araya gelememe, zamanı verimli ve etkili kullanamama, bazı grup üyelerinin görevlerini aksatması ve proje konusu bulmanın zorluğu olarak belirlenmiştir.

A10 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıtılma durumu ve sınıf öğretmeni görüşlerine, araştırmacı gözlemlerine göre bu değerlerin hayat bilgisi derslerinde öğretilme durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda incelenen dört farklı hayat bilgisi ders kitabında en çok sorumluluk, öz denetim, toplumsallık, yardımseverlik, tasarruf değerlerine yer verildiği tespit edilmiştir. Hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin tamamının, büyük oranda ders kitaplarına yansıtılmadığı ortaya çıkmıştır. 30 farklı sınıf öğretmeni ile yapılan görüşmelerde ise katılımcılar değer eğitiminde en çok değer belirginleştirme yaklaşımını kullandıklarını belirtmişler fakat araştırmacının yaptığı gözlemlerde öğretmenlerin değer eğitiminde en çok telkin yaklaşımını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Yine katılımcı öğretmenlerin görüşlerine göre 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kazanımların bazılarının değerlerle ilişkili olduğu belirtilmiş fakat bu ilişki gücünün yeterli olmadığı, ayrıca programda değerlerin eğitime ilişkin gerekli yönergelerin yer almadığı belirlenmiştir. Yine katılımcı görüşlerinden değer eğitiminde aile, öğretmen, okul ve çevrenin birlikte hareket etmesi gerektiği, değer eğitiminde başarılı olabilmek için tek başına öğretim programının yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Katılımcı öğretmenler hayat bilgisi dersi değerler eğitimi görevinin sınıf öğretmenlerine bırakılmasını uygun bulmakla birlikte öğretmenlerin değer eğitimine yönelik motivasyon, tutum ve bakış açıları farklılığından dolayı her öğretmenin değer eğitimine aynı hassasiyeti ve özeni göstermeyeceğini düşünmektedirler. Bu düşüncelerinin altında yatan neden ise değer eğitimini önemseyen bu alanda uygulamalı çalışmalar yapan öğretmenlerin meslektaşları tarafından dışlanması, ötekileştirilmesi, tutuculukla, çağ dışılıkla ve siyaset yapmakla suçlanması yatmaktadır. Bu nedenle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından değer eğitimi alanı ile standartların, kapsamın ve yönergelerin belirlenmesine ihtiyaç duyulduğu bu araştırmada dikkat çeken sonuçlardan biri olmuştur. Katılımcı öğretmenler olumsuz sosyal medya içeriklerinin öğrencilerin değer algısını olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Bu bağlamda ilkökul hayat bilgisi dersinde medya okuryazarlığı becerisine yönelik içeriğin olmasını istemişlerdir. İlkokul değer eğitimi sürecini kolaylaştırmak için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu alanda yardımcı materyal hazırlanıp paylaşılması istenilmiştir. Katılımcı öğretmenler değerler eğitimi alanına yönelik ayrı bir dersin olmasını, bu dersin ölçme değerlendirme boyutundan ziyade uygulama boyutunun olmasına dikkat çekmişlerdir.

A11 kodlu araştırmada, hayat bilgisi dersinde etkinlik temelli öğrenme yaklaşımı kullanılarak vatanseverlik değerinin öğretimi sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda etkinlikler yoluyla soyut bir kavram olan vatanseverlik değeri somutlaştırılmış, öğrenciler etkin bir şekilde öğrenerek öğrenmiş ve öğrencilerin vatanseverlik değerini kazanma süreci olumlu etkilenmiştir.

A12 kodlu araştırmada, hayat bilgisi dersi öğretim programı kazanımlarının kök değerlerle ilişkisi tema ve sınıf düzeyi dağılımı bakımından incelenmiştir. Bu inceleme sonucuna göre, hayat bilgisi dersi öğretim programı ünitelerinde kök değerlerin dengeli bir şekilde yer almadığı belirlenmiştir. Kazanımlarla en fazla ilişkili olan değerlerin vatanseverlik ve sorumluluk olduğu, en az ilişkili olan değerlerin ise dürüstlük, dostluk ve adalet olduğu ortaya çıkmıştır.

A13 kodlu araştırmada, 60 sınıf öğretmeni adayının görüşüne ve hazırladıkları değer eğitimi planlarına göre değerler eğitiminin gereklilik ve işlevsellik durumunu belirlenmeye

çalışılmıştır. Bu kapsamda öğretmen adayları okullarda değerler eğitimini öğrencilerin ahlaki gelişimini destelediği, empati, iş birliği gibi prososyal davranışların kazandırılmasına katkı verdiği, öğrencilerde milli kimlik oluşturduğu, toplumsal düzen ve huzurun oluşumuna katkı verdiği, toplumsal yozlaşmayı engellediği için gerekli görmüşlerdir. Bu sonuca ek olarak öğretmen adayları hayat bilgisi dersinde ağırlıklı olarak öğretilmesi gereken değerlerin saygı, sevgi, vatanseverlik, sorumluluk, yardımseverlik olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuç öğretmen adaylarının hazırladıkları günlük planlarda yer verilen değerlerle de örtüşmektedir. Hayat bilgisi dersi doğası gereği değerler eğitimi için en uygun ders olarak görülmektedir. Değerler soyut bir nitelik taşıdığı için hayat bilgisi dersinde somutlaştırma sürecinde sorun yaşanabilmektedir. Kültürel farklılıklar ve ailenin olumsuz tutumu, sınıf öğretmenin değer eğitimine yönelik olumsuz bakış açısı, değer eğitimi alanında yetersiz olması, söylemleriyle eylemlerinde tutarsız olması, medya araçlarının kontrolsüz kullanımı ve olumsuz içerik yayımlanması gibi değişkenlerden dolayı da değer eğitiminde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Değer eğitiminde kullanılan yöntem tekniklerin en çok sırayla sunuş yoluyla öğretim, soru-cevap yöntemi, buluş yoluyla öğretim ve dramatizasyon olduğu; en az ise araştırma-inceleme, iş birlikli öğrenme, panel olduğu belirlenmiştir. Sınıf öğretmeni adayları görüş olarak değer eğitiminde etkili olan yöntem ve teknikleri, materyalleri palanlarına yansıtamamışlardır. Değer eğitiminin gerekli ve önemli olduğunu düşünmelerine rağmen bu konuda yeterli bilgi ve tecrübeye sahip olmadıkları anlaşılmıştır.

A14 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersinde sorumluluk değerinin öğretiminde Uzman Mantosu Yaklaşımı temelli drama etkinliklerinin rolü incelenmiştir. Bu bağlamda Uzman Mantosu Yaklaşımı'nın sorumluluk değerinin öğretiminde olumlu etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

A15 kodlu araştırmada 2019-2020 eğitim öğretim yılında okutulan Millî Eğitim Bakanlığı yayınları olan hayat bilgisi 1. 2. ve 3. sınıf ders kitapları değerler eğitimi yaklaşımları bağlamında incelenmiştir. İncelenen ders kitaplarında en çok sorumluluk değerine ve doğrudan değer öğretimi yaklaşımına yer verildiği belirlenmiştir.

A16 kodlu araştırmada 118 sınıf öğretmenin hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan kök değerlerin öğretiminde kullandıkları değer eğitimi yaklaşım/yöntem/teknikleri gerekçeleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi alanında eğitim almamalarına rağmen değer öğretimi yaklaşımları konusunda bilgi sahibi oldukları, değer eğitiminde ağırlıklı olarak doğrudan öğretim ve değer analizi yaklaşımını, yöntem teknik olarak da drama, örnek olay ve yaparak yaşayarak öğrenmeyi kullandıkları belirlenmiştir.

A17 kodlu araştırmada 2017-2018 eğitim öğretim yılında okutulan 1. sınıf hayat bilgisi ders kitabının Ülkemizde Hayat ünitesindeki metin ve görseller değerler eğitimi bağlamında incelenmesi sonucunda metin ve görsellerde en sık yer alan değerlerin sevgi, saygı ve sorumluluk olduğu; en az sıklıkla vurgulanan değerlerin ise dostluk, sabır, adalet ve çalışkanlık değerlerinin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca 10 kök değerün ünite içerisinde sistematik ve bütünsel bir şekilde yer almadığı ve metinlerin içerisinde dengeli dağılım göstermediği ortaya çıkmıştır.

A18 kodlu araştırmada 2018-2019 eğitim-öğretim yılında okutulan özel bir yayınevine ait olan 2. sınıf ve MEB yayınlarına ait 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında en çok sıklıkla yer alan değerler sırayla sorumluluk, sevgi, saygı, özdenetim, yardımseverlik, adalet, vatanseverlik ve sabırdır. En az sıklıkla yer verilen değerlerin ise dostluk ve dürüstlük olduğu belirlenmiştir. Genel anlamda incelenen kitaplarda değerlere büyük oranda yer verilmekte fakat değerler sistemli ve bütünsel bir bakış açısıyla sunulmamıştır.

A19 kodlu araştırmada 2020-2021 eğitim öğretim yılında okutulan özel bir yayınevine ait olan 1. sınıf hayat bilgisi ders kitabı değerler ve alan uzmanlarının görüşleri bağlamında incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda hayat bilgisi dersinde en çok sıklıkla yer alan değerlerin sırayla sevgi, saygı olduğu, en az sıklıkla yer alan değerlerin ise sırayla adalet, sabır, özdenetim, yardımseverlik, vatanseverlik, dostluk, sorumluluk olduğu belirlenmiştir.

A20 kodlu araştırmada 2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulan 1. 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders ve çalışma kitapları değerler bağlamında incelenmiş, kitap içeriklerinde yer alan değerlerin uygulamasının COVID 19 pandemisi öncesi ve sonrası öğretmen görüşlerine göre farklılık gösterip göstermeme durumu incelenmiştir. İncelenen kitaplarda yer alan değerlerin yoğunluğu 1. ve 2. sınıfa göre 3. sınıf düzeyindedir. Ders ve çalışma kitaplarında değerler en çok sıklıkla sırasıyla metin içinde, etkinliklerde, görsellerde, ölçme değerlendirme bölümünde ve konuşma balonlarında verilmiştir. Değerlerin bu şekilde verilmesi yeterli görülmüş fakat görsellerle ve konuşma balonlarıyla verilmesi yönüyle yetersiz görülmüştür. 1. sınıf hayat bilgisi ders ve çalışma kitaplarında sıklıkla en çoktan en aza doğru yer alan değerlerin saygı, dostluk, yardımseverlik, sevgi, vatanseverlik, sorumluluk, dürüstlük, öz denetim, adalet, sabır olduğu, 2. sınıf ders ve çalışma kitaplarında yardımseverlik, vatanseverlik, sorumluluk, saygı, sevgi, dostluk, adalet, dürüstlük, öz denetim, sabır olduğu, 3. sınıf ders ve çalışma kitaplarında ise vatanseverlik, yardımseverlik, sorumluluk, dostluk, saygı, sevgi, dürüstlük, adalet, sabır, öz denetim olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmen görüşlerine göre pandemi döneminde uzaktan eğitim metodunun değerlerin eğitimi için gerekli olan eğitim ortamını sınırlandırdığı anlaşılmıştır.

A21 kodlu araştırmada 2021-2022 eğitim öğretim yılında okutulan 1. 2. ve 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında sıklıkla en çok yer alan değerleri özdenetim ve sorumluluk olduğu, en az sıklıkla yer alan değerlerin ise adalet, sabır ve dürüstlük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan 10 kök değerlerin sınıf düzeyi ve ünitelere dengeli bir şekilde dağılmadığı görülmüştür.

A22 kodlu araştırmada 1926, 1936, 1948, 1968, 1995, 1998, 2005, 2009, 2015 ve 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programları değerler bağlamında incelenmiştir. İncelenen bu programların tamamında değerlere yer verildiği belirlenmiştir. Değerlerin hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alma sıklığına bakıldığında ise 1926 (5 değer) programından 2018 (18 değer) programına kadar değerlerin programlarda artarak yer aldığı görülmüştür. Tüm programlarda ortak olarak yardımseverlik, vatanseverlik ve sorumluluk değerlerinin yer aldığı belirlenmiştir. Ayrıca öz güven, hoşgörü, paylaşma, barış, doğruluk, dürüstlük, çalışkanlık ve estetik değerlerinin 1998 yılından sonraki hayat bilgisi dersi öğretim programlarında yer aldığı fakat önceki programlarda yer almadığı belirlenmiştir.

A23 kodlu araştırmada 3. sınıf hayat bilgisi dersi değer eğitiminde görsel kültür çalışması temelli etkinliklerin değer eğitimine olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu olumlu etki öğrencilerin görsellerdeki değerleri sorgulama, görsellerde yer alan anlamı çözümlenme, eleştirel düşünme, görsellerde yer alan değerlere ilişkin fikirlerini belirtme ve değerleri günlük yaşamla ilişkilendirme şeklinde belirlenmiştir.

A24 kodlu araştırmada 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programına kök değerlerin yansıtılma durumu incelenmiş bu bağlamda programda sıklıkla en çok yer verilen değerlerin sırayla saygı sorumluluk, vatanseverlik, sevgi ve yardımseverlik olduğu, sıklıkla en az yer verilen değerlerin ise adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim ve sabır olduğu belirlenmiştir. Ayrıca değerlerin ünitelere dengeli bir dağılım göstermediği sonucu da ortaya çıkmıştır.

Araştırmalara Ait Önerilerin Genel Durumu

Bu bölümde “Yapılan araştırmaların önerileri nasıldır?” araştırma sorusu cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bu soruların cevabı aranırken yapılan önerilerin bulgularla ilişkili olması ve uygulanabilme potansiyelinin varlığı kriterleri dikkate alınmıştır. Bu bağlamda meta senteze dahil edilen araştırmalarda yapılan öneriler tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Öneriler

Kişi/ Kurum	S.N	Öneriler
Millî Eğitim Bakanlığı Yetkilileri	1	Değerlerin öğretim hedefleri ile ilişkili olarak hayat bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan ünitelere ve öğrenme-öğretme yaşantılarına dengeli, eşit, sistematik ve bütünlük içerecek bir şekilde yansıtılması (A1, A3, A5, A8, A10, A12, A14, A17, A18, A24)
	2	Hayat bilgisi ders kitaplarını hazırlama sürecinde yardımseverlik, vatanseverlik, saygı, merhamet, dürüstlük, adalet ve sabır değerleriyle ilişkili etkinliklere, metinlere ve görsellere daha çok yer verilmesi (A5, A7, A10, A19, A20)
	3	Ders kitaplarında değerlerin örtük veya somutlaştırılarak verilmesi, ayrıca ahlaki ikilemlere, hikâye türü metinlere ve görsellere de yer verilmesi (A5, A15, A20)
	4	Hayat bilgisi dersi öğretim programında hizmet ederek öğrenme yaklaşımına yer verilmesi (A9)
	5	Değerlerin hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan görseller yoluyla öğretimi için alanında uzman grafiker veya çocuk kitabı çizerlerinden de kitap yazım komisyonlarında bulunması (A19)
	6	Genel olarak değer eğitimi konusunda veya değer eğitiminde çizgi filmlerin kullanımına, hizmet ederek öğrenme yaklaşımına, drama yöntemine, görsel kültür çalışmalarına, çocuk edebiyatından faydalanmaya yönelik sınıf öğretmenlerine uygulama temelli hizmet içi eğitimlerin verilmesi (A2, A3, A4, A7, A8, A9, A10, A11)
	7	Hayat bilgisi dersi öğretim programında değerler eğitimi etkinlik örneğinin yer alması ve değerler eğitimi kılavuz kitabının hazırlanıp öğretmenlerin faydasına sunulması (A8, A24)
	8	Sınıf içi değer eğitimi çalışmalarında öğretmenlerin işini kolaylaştıracak ek materyallerin (etkinlik, video, görsel vb.) hazırlanıp öğretmenlerle paylaşılması (A8, A10, A16)
	9	Okul temelli değer eğitimi çalışmalarında çocuklar için doğru rol model oluşturabilecek kahramanların olduğu çizgi filmlerin kullanılması (A2)
	10	Sosyal medya ve iletişim araçlarının olumsuz içeriklerinden öğrencileri korumaya yönelik önlem alınması (A10)
Öğretmen	11	Değer eğitimi çalışmalarında sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi yaklaşımlarından, güncel örnek olaylardan, dramadan, yaptıklarıyla ülkemize katkı vermiş kişilerin biyografilerinden, nitelikli çocuk kitaplarından, hikâyeler yoluyla değer eğitiminden, sosyal etkinlik temelli değer eğitiminden, sportif ve kültürel faaliyetlerden, müzikle değer eğitiminden, belirli gün ve haftalar yoluyla değer eğitiminden, Web 2 araçlarından ve tartışma etkinliklerinden, müze ve ören yerlerine düzenlenecek gezilerden, yerel şehrin kurtuluş günlerinden, tarihimizde yer almış veya güncel kahramanlarımızdan

		görsel kültür çalışmalarından, çizgi filmlerden faydalanmaları (A1, A2, A3, A7, A8, A15, A20, A23)
	12	Değer eğitiminde kullanılacak olan çocuk kitaplarının nitelikli olması ve değerlerin dengeli bir şekilde dağılımı kriterlerinin dikkate alınması(A4)
	13	Değer eğitimi alanına yönelik boylamsal türde veya deneysel araştırmalar yapılması (A2, A3, A6, A7, A15, A16)
Araştırmacılara	14	Aile ve okul yöneticileri başta olmak üzere toplumun tüm paydaşlarını içine alan değer eğitimi araştırmalarının yapılması (A8)
	16	Değer eğitiminde çizgi filmlerden faydalanma, Hizmet ederek öğrenme yaklaşımı, Uzman mantosu yaklaşımını, görsel kültür çalışmalarını, etkinlik temelli öğretim yaklaşımını konu edinen araştırmalarının farklı değer, farklı ders, farklı yaş grubunda yapılması (A2, A9, A11, A14, A23)
	17	Hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin ders kitaplarına yansıma durumunun araştırılması (A12, A16, A22)
	18	Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan metinlerin ve görsellerin değer eğitimine etkisine yönelik araştırmalar yapılması (A18, A19)
Aile/Ebeveyn	19	Anne babaların çocuklarına değerler bağlamında doğru rol model olması ve rol model olabilecek kişiler noktasında rehberlik yapması (A2, A6)
	20	Değer eğitiminde aile ve çevre katılımının sağlanması (A3, A6, A7, A8, A10, A18)
Eğitim fakültesi	21	Öğretmen adaylarına hikayelerin değer eğitiminde kullanımı, değerlerin mevcut öğretim yöntem teknikleri yoluyla öğretimi üzerinde uygulamalı ders verilmesi (A4, A8, A13)
	22	Değer eğitimine yönelik farklı ülkelerde yapılan teorik ve uygulamalı çalışmalardan sınıf öğretmeni adaylarını haberdar etmek ve bu konuda sınıf öğretmeni adaylarının evrensel bir bakış açısı kazanmasını sağlamak (A13)

Tablo 3'te yer alan veriler incelendiğinde meta senteze dahil edilen 24 farklı araştırmada bulgularla ilişkili olarak ve sahada uygulama potansiyeli olan 23 farklı öneri tespit edilmiştir. Bu öneriler Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerine, araştırmacılara, öğretmenlere, aile/ebeveyne, eğitim fakültelerine ve okul yönetimine olacak şekilde temalaştırılmıştır. 23 farklı önerinin 10'unun Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerine yönelik olduğu görülmüştür. Bu bulgudan ilkökulda değerler eğitimi çalışmalarının sağlıklı işleyebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı'na çok fazla görev düştüğü anlamı ortaya çıkmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığına yapılan önerilerin değerlerin müfredat ve kitaplar yoluyla öğretimi, değer eğitiminde öğretmen eğitimi, öğretmene materyal desteği başlıkları altında toplandığı, bir önerinin ise doğrudan Millî Eğitim Bakanlığı yetkisiyle hayata geçirilebileceği görülmüştür. Günümüzün en önemli sorunlarından biri haline gelen olumsuz sosyal medya içerikleriyle öğrencilerin karşı karşıya kalmaması için bakanlıktan tedbir alınması istenilmiştir. Bu konuda Millî Eğitim Bakanlığı tedbir alsa da ailelerin de bu konuda bilinçli olması gerekir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İlkokul hayat bilgisi dersi değerler eğitimi için en uygun olan derslerden biridir. Bu nedenle hayat bilgisi dersi özeli değerler eğitiminde 2018-2023 yılları arasında yapılmış 24 farklı araştırmanın bulguları meta sentez yönteminde yer alan araştırma soruları bağlamında incelenmiştir. İncelenen araştırmaların nasıl olduğuna bakıldığında ortaya çıkan sonuca göre 24 araştırmadan sadece üçünde hayat bilgisi dersi özeli değer eğitiminde görsel kültür çalışmaları, Uzman Mantosu Yaklaşımı ve Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı yeni yaklaşım/yöntem olarak denenmiştir. Bu nedenle bu üç araştırmanın (A9, A14, A23) özgün olduğu çıkarımı yapılmıştır. Geriye kalan 21 araştırmanın üçünde (A1, A6, A11) mevcut değer eğitiminde kullanılan değer analizi, değer açıklama, değer telkini, örnek olay, etkinlik temelli öğrenme yaklaşım/yöntem denemesi yapılmıştır. 18 araştırmada ise doküman incelemesi veya katılımcı

görüşü alındığı, bu nedenle bu araştırmalarla durum tespiti yapıldığı belirlenmiştir. İncelenen 24 farklı araştırmanın 18'inin betimsel temelli durum tespitine dönük olması, yine bu 18 araştırma arasından A5, A10, A15, A17, A18, A19, A20, A21 kodlu araştırmaların veri kaynağı ve konu olarak, odak noktası olarak da farklı yıllarda hayat bilgisi ders kitaplarının incelenmesi hayat bilgisi dersi değer eğitimi alanı için bir eksiklik olarak görülebilir. Hayat bilgisi dersi doğası gereği değer eğitimine en uygun derslerden biri olduğu için bu alana yönelik daha çok özgün ve deneysel çalışma yapılması verimlilik ve olumlu etki bakımından alana daha çok katkı verebilir.

Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde uygulanan yaklaşım/yöntemlerin bu dersin kazanımlarıyla ilişki durumuna bakıldığında ise A1, A6, A9 ve A14 kodlu araştırmada kazanımlarla ilişkili değerler eğitimi yapıldığı, A11 ve A23 kodlu araştırmalarda ise değerler eğitiminde tercih edilen yaklaşım/yöntemin dersin kazanımlarından bağımsız bir şekilde kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Hayat bilgisi dersi değerler eğitiminde uygulanan yöntemlerin ders kazanımlarından bağımsız olarak sürece dahil edilmesi sınıf öğretmenin iş yükünü arttıracak aynı zamanda müfredatın aksamasına neden olacaktır. Bu yüzden uygulanan yöntemlerin hayat bilgisi dersi kazanımları içinde verilmiş olması, sınıf öğretmenleri için ayrıca bir yük oluşturmayacaktır. Hem dersin konusu işlenmiş olacak hem değer eğitimi yapılmış olacaktır. Nitekim alanyazın ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni incelendiğinde, metinde yer alan Erdem Değer Eylem Çerçevesinde de değerlerin her bir öğrenme hedefiyle ilişkili olarak öğrenme yaşantıları içinde derslerde örtük veya açık bir şekilde verilmesi amaçlanmıştır. Bu durum aynı zaman da hayat bilgisi dersi öğretim programına da yansıtılmıştır (MEB, 2024).

İncelenen araştırmaların Hayat bilgisi dersi değer eğitimi alanına yönelik etkisine bakıldığında bu kapsamda A1, A6, A9, A11, A14 ve A23 kodlu araştırmaların alana katkılarında dönük sonuçlara göre A1 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi değer eğitiminde öğrenme çıktılarıyla ilişkili olarak tasarlanan örnek olayların değer açıklama, değer aktarma, değer analizi ve eylem öğrenme yaklaşımları aracılığıyla öğrencilerle buluşturulduğu ve değer öğretmede başarı sağladığı ortaya çıkmıştır. A6 kodlu araştırmada da örnek olay yöntemi kullanılarak on kök değerlerin öğretimi yapılmış, bu yöntemin değer eğitimine olumlu etkisi belirlenmiştir. Ayrıca A6 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin planlı, programlı ve sistematik bir yapı içinde sunulmasının faydalı olacağı öngörülmüştür. Her iki araştırmanın sonucu bağlamında ilkökul hayat bilgisi dersi değer öğretiminde öğrenme hedefleriyle bütünleşik bir şekilde örnek olay yönteminin kullanılmasının değer eğitimine olumlu etki edeceği görülmüştür. Ayrıca A1 ve A6 kodlu araştırmalarda ek olarak ders planı örnekleri sunulmuştur. Bu durum öğretmenlerin değer eğitiminde işini kolaylaştırabilir. Öğretmenler bu örnek planlar yardımıyla değerler eğitimi bağlamında yeni planlar tasarlayıp hayat bilgisi derslerinde uygulayabilirler. Yine mevcut araştırmanın sonuçlarından biri olarak öğretmenler için eksik olarak görülen durumlardan biri değer eğitiminde hayat bilgisi dersine yönelik ders planı örneklerinin sınırlı sayıda olmasıdır.

A9 kodlu araştırmada Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımı hayat bilgisi dersi değer eğitiminde kullanılmış, başarılı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Başarılı olunmasına rağmen uygulamada proje grup üyeleriyle bir araya gelememe, zamanı verimli ve etkili kullanamama, bazı grup üyelerinin görevlerini aksatması ve proje konusu bulmanın zorluğu gibi sorunlarla karşılaşıldığı belirtilmiştir. A11 kodlu araştırmada etkinlik temelli öğrenme yaklaşımının değerler eğitiminde olumlu etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. A14 kodlu araştırmada Uzman Mantosu Yaklaşımı temelli drama etkinliklerinin değer eğitiminde başarılı olduğu belirlenmiştir. A23 kodlu araştırmada ise görsel kültür çalışması temelli etkinliklerin değer

eğitiminde başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu incelenen altı farklı araştırmanın ortak yönlerinden biri hangi yaklaşım/yöntem kullanılırsa kullanılsın, temelde etkinlik olgusunun varlığı dikkat çekmektedir. Öğrencilerin etkin katılımı esastır. Bu bağlamda hayat bilgisi dersi değer eğitimi çalışmalarında da etkinlik temelli uygulamalara ağırlık verilmesi, bu konuda öğretmen akademilerinde öğretmenlerin uygulamalı eğitimlerle eksikliklerinin giderilmesi önerilir.

Yapılan araştırmaların hayat bilgisi dersi değer eğitimin etkisine yönelik inceleme kapsamında veri toplama türü olarak A3, A7, A8, A10, A13 ve A16 kodlu araştırmalarda sınıf öğretmeni veya sınıf öğretmeni adaylarıyla görüşme yapıldığı belirlenmiştir. Bu araştırmaların verileri incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştır.

1. Değerlere hayat bilgisi dersi öğretim programında yer verilmesi doğru bir yaklaşımdır. Okullarda değerler eğitimi gereklidir.
2. Değerler eğitimi yoluyla öğrencilere içinde yaşadığı toplumun iyi, doğru ve güzel davranışları kazandırılır. Amaç bireyin ruhsal ve sosyal yönden sağlıklı olmasını sağlayıp huzurlu toplumun oluşmasına katkı vermektir.
3. Değerler tüm derslerde, eğitimin tüm paydaşlarını kapsayacak şekilde işlenmelidir.
4. Sınıf öğretmenleri sınıf içi değerler eğitiminde en çok drama, soru cevap, düz anlatım ve örnek olay yöntemini kullanmaktadırlar.
5. Değer eğitiminde öğretmenin rolü çok büyüktür.
6. 2018 hayat bilgisi dersi öğretim programı kazanımları değerleri kazandırmada yeterli değildir. Programda değer eğitimine yönelik rehberlik amaçlı yönerge bulunmamaktadır.
7. Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde başarılı olmak için öğrencinin ailesi içindeki yaşantısı, öğretmenin değer eğitimi konusundaki hassasiyeti, motivasyonu ve eğilim durumu, öğrencinin eğitim durumu, somutlaştırma ve etkinlik temelli uygulama çalışmaları belirleyici olmaktadır. Öğretmenler değer eğitimi istese de bu süreç için planlı ve sistemli bir yapı kuramadıkları belirlenmiştir. Ayrıca değer eğitimi sürecinde sınıf öğretmenlerinin bu konudaki bakış açıları farklılaşmaktadır. Değer eğitimi önemseyen ve bu konuda uygulamalı çalışmalar yapan öğretmenler politik ve ideolojik nedenlerden dolayı dışlanmakta veya ötekileştirilmektedir. Bu nedenle okullarda yapılmak istenilen değer eğitiminin uygulama esaslarını, içeriğini, kapsamını ve yönergesinin belirlenerek yasal bir zemine bağlanmasına ihtiyaç vardır.
8. Öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin başında saygı, sevgi ve vatanseverlik yer almaktadır.
9. Olumsuz sosyal medya içerikleri öğrencilerin değer algısını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle hayat bilgisi dersi içeriğinde medya okuryazarlığı becerisine yönelik içerik eklenebilir.
10. Öğretmenler değer eğitiminde en çok değer belirginleştirme yaklaşımını kullandıklarını belirtmelerine rağmen yapılan gözlemlerde en çok değer telkini yaklaşımını kullandıkları belirlenmiştir.
11. İlkokul değer eğitimi sürecini kolaylaştırmak için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bu alanda yardımcı materyal hazırlanıp paylaşılmalıdır.

12. Sınıf öğretmeni adayları değer eğitimi konusunda gerekli olan bilgi, beceri ve deneyime sahip değillerdir.

Yapılan araştırmaların hayat bilgisi dersi değerler eğitimi alanına etkisine yönelik yapılan inceleme kapsamında veri toplama türü olarak A2, A4, A5, A12, A15, A17, A18, A19, A20, A21, A22 ve A24 kodlu araştırmalarda doküman analizi yapıldığı görülmüştür. Bu araştırmaların bulguları bağlamında ortaya çıkan sonuçlar şu şekildedir. A2 kodlu araştırmada değer eğitiminde çizgi filmlerden faydalanılabileceği görüşü ortaya konulmaya çalışılmıştır fakat bu araştırmada çizgi filmlerin değer eğitimine etkisi deneysel bir desenle incelenmediği için bu bakış açısının zayıf kaldığı çıkarımı yapılmıştır. Ayrıca incelenen çizgi filmlerin içerik olarak hayat bilgisi dersini kapsayıp kapsamadığı belirtilmemiştir. Burada sadece değer eğitimi bazlı bir görüş ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde kullanılması önerilen filmlerin aynı zamanda bu dersin içeriğini de yansıtması değer eğitimi olumlu etkileyebilir. A4 kodlu araştırmada hayat bilgisi dersi öğretim programında bulunan on kök değerlerin çocuk kitaplarında yer alma durumu incelenmiş, bu kapsamda en çok yer verileden en aza yer verilene doğru değerlerin “yardımseverlik, sevgi, dostluk, sorumluluk, dürüstlük, saygı, özdenetim, sabır, adalet ve vatanseverlik” olduğu görülmüştür. Bu bağlamda değer eğitiminde çocuk edebiyatından da faydalanılabileceği değerlendirilmektedir (Aydın, 2024; MEB, 2024). A2 ve A4 kodlu araştırmaların sonuçlarında ortak olarak vatanseverlik değerine çizgi filmlerde ve çocuk kitaplarında daha az yer verildiği tespit edilmiştir. 2024 Maarif Modeli'nin bileşenlerinden biri olan Erdem Değer Eylem Çerçevesi'nin temel çıkış noktasının milli ve manevi değerler olmasının gerekçelerinden biri alan yazında yer alan araştırmaların yansımaları olarak değerlendirilebilir (MEB, 2024). A5, A12, A17, A18, A19, A20, A21 ve A22 kodlu araştırmalarda ise hayat bilgisi dersi öğretim programı veya hayat bilgisi ders kitapları değerler bağlamında incelenmiş, sonuç olarak değerlerin hayat bilgisi dersi öğretim programlarında ve ders kitaplarında sınıf, ünite düzeyinde dengeli dağılım göstermediği belirlenmiştir. Bu sonucun da 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli içinde yer alan Erdem Değer Eylem Çerçevesi'nin oluşumuna etki ettiği çıkarımı yapılabilir. Çünkü bu çerçeveye göre 20 değer okul öncesinden ortaöğretime kadar tüm derslerde dengeli bir şekilde tüm öğrenme hedeflerinde yer verilmesi sağlanmıştır (MEB, 2024).

24 farklı araştırmanın önerilerinin nasıl olduğu incelenmiş bu bağlamda yapılan tespitler şu şekildedir: 24 araştırmanın 10'unda değerlerin kazanımlarla ilişkili olarak hayat bilgisi dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan ünitelere ve ünitelerle ilişkili öğrenme hedeflerinin gerçekleştiği öğrenme-öğretme yaşantılarına dengeli, eşit, sistematik ve bütünlük içerecek bir şekilde metinlere, görsellere, etkinliklere yansıtılması istenilmektedir. Bu önerinin Millî Eğitim Bakanlığı yetkililerince dikkate alındığı düşünülmektedir. Çünkü Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda 20 değer ünitelere, ünitelerde yer alan her bir öğrenme hedefiyle ilişkilendirilmiş şekilde dengeli ve sistematik bir yapı içinde sunulmaya çalışılmıştır (MEB, 2024). Nitekim bu durum hayat bilgisi ders kitaplarına yansiyacaktır. Ayrıca üç farklı araştırmanın önerilerinde ortak olarak hayat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerin ders kitaplarına açık veya örtük bir şekilde somutlaştırılarak hikayelerle, ahlaki ikilemlerle ve görsellerle verilmesi tavsiye edilmektedir. 8 farklı araştırmanın önerilerinde ise ortak olarak sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda uygulamalı hizmet içi eğitimlere alınması istenilmektedir. Bu sonuç sınıf öğretmenlerinin değer eğitimi konusunda yeterince uzmanlaşamadıklarını göstermektedir. Oysaki Yüksek Öğretim Kurulu tarafından 2018'de eğitim fakültelerinde sınıf öğretmenliği ders müfredatları güncellenmiş, Değer ve Karakter Eğitimi isimli bir ders eklenmiştir (YÖK, 2018). Beş farklı araştırmanın önerilerinde ortak olarak değer eğitimi yapmak isteyen sınıf öğretmenleri için

Millî Eğitim Bakanlığı'nın ek materyal desteği sağlaması istenilmektedir. Bu iki bulgunun hayata geçirilmesine yönelik Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan Erdem Değer Eylem Çerçevesi ile ilgili yeni müfredat eğitiminin içeriğine değer eğitime yönelik de uygulamalı eğitim konulmuştur. Ayrıca bu kapsamda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretmenlere yönelik değer eğitimi kılavuz hazırlanacağı düşünülmektedir. Sekiz farklı araştırmanın önerilerinde sınıf öğretmenlerine yönelik ise değer eğitiminde değer eğitimi yaklaşımlarından, özellikle de ahlaki analizden, güncel örnek olaylardan, çocuk kitaplarından, drama yönteminden, oyunlaştırmadan, biyografilerden, sosyal etkinlik temelli değer eğitiminden, müzikle değer eğitiminden, belirli gün ve haftalar yoluyla değer eğitiminden, web 2.0 araçlarından, müze ve ören yerlerine düzenlenecek gezilerden, yerel şehrin kurtuluş günlerinden, tarihimizde yer almış veya güncel kahramanlarımızın rol model olarak öğrencilere sunulması, görsel kültür çalışmalarından, çizgi filmlerden, hizmet ederek öğrenme yaklaşımından, uzman mantosu yaklaşımından, etkinlik temelli öğrenme yaklaşımından faydalanmaları istenilmektedir. Araştırmacılara yönelik önerilerde ise 10 farklı çalışmada değer eğitimi konulu eylem araştırması veya deneysel desen çalışması istenilmesinde rağmen 24 araştırma içinde toplamda altı farklı uygulamalı çalışma olması meta sentezin dikkat çeken noktalarından biri olmuştur. Bu bulguya bağlı olarak araştırmacıların uygulama temelli araştırmalara eğiliminin neden az olduğunun araştırılması yine gelecek araştırmalar için uygun bir konu olabilir. Altı farklı araştırmanın önerisinde ise ortak olarak değer eğitiminde aile katılımının sağlanması istenilmekte fakat aile katılımının nasıl sağlanacağı belirtilmemiştir. Üç farklı çalışmada ise öğretmenlerin meslek öncesi eğitimde değer eğitimi konusunda eğitim fakülteleri tarafından yeterince eğitilmesi istenilmiştir.

Mevcut araştırmanın tüm sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, hayat bilgisi dersi değer eğitiminde önemli olan iki boyutun olduğu görülmektedir. Birincisi müfredat, ikincisi öğretmen. Müfredat bağlamında hayat bilgisi dersi öğretim programı ünitelerine, ünitelerde yer alan her bir öğrenme hedefine değerlerin entegre edilmesi, bu durumun ders kitaplarına dengeli ve sistematik bir yapı içinde yansıtılması sınıf öğretmenin değer eğitimi sürecindeki işinin kolaylaşmasına katkı vereceği düşünülmektedir. Böylece öğretmen hem konusunu işlemiş hem değer eğitimi yapmış olacaktır. Bununla birlikte değerlerin ders kitaplarına görseller, metinler, örnek olaylar, sorular ve değer eğitimi yaklaşımları yoluyla yansıtılmış olması, bu konuda öğretmene ek materyal desteğinin Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanmış olması da değer eğitimi sürecinin kolaylaşmasına katkı vereceği değerlendirilmektedir. Tüm bu koşullar yerine gelse de değer eğitiminde öğretmenin bakış açısı, motivasyonu ve bu konudaki bilgi ve tecrübesi de etkili olmaktadır. Değer eğitimi konusunda eğilimi olan sınıf öğretmenleri hayat bilgisi dersinde görsel kültür çalışmalarını, Uzman Mantosu Yaklaşımını, Hizmet Ederek Öğrenme Yaklaşımını, değer açıklama, değer aktarma, eylem öğrenme, değer analizi, örnek olay, etkinlik temelli öğrenme yaklaşımlarını kullanabilirler.

Lisans Bilgileri

Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi'nde yayımlanan eserler Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Copyrights

The works published in Electronic Journal of Education Sciences are licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Etik Beyannameesi

Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbirini gerçekleştirmediğimizi beyan ederiz. Aynı zamanda yazarlar arasında çıkar çatışmasının olmadığını, tüm yazarların çalışmaya katkı sağladığını ve her türlü etik ihlalinde sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu bildiririz.

Kaynakça

- Aktepe, V. ve Gündüz, M. (2021). Hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.219-242). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aküzüm, C., ve Özmen, F. (2013). Eğitim denetmenlerinin rollerini gerçekleştirme yeterlikleri: bir meta-sentez çalışması. *Ekev Akademi Dergisi*, (56), 97-120.
- Aktay, S. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde web 2.0 araçlarının kullanımı. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.27-45). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Atalay, N. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde yavaş geçişli animasyon kullanımı. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.121-138). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Altıntaş, S. ve Yorulmaz, A. (2018). Hayat bilgisi dersinde kavram öğretimi. S. Sidekli (Editör), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.189-239). Ankara: Eğiten Kitap.
- Arslan, A. & Sungur, Ş. (2024). Türkiye'de sosyal bilgiler ve hayat bilgisi derslerinde değerler eğitimi konusunda yapılan lisansüstü tezlerin doküman incelemesi, *International Social Mentality and Research Thinkers Journal*, (Issn:2630-631X) 10(1): 137- 145. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10620631>.
- Aspfors, J., ve Fransson, G. (2015). Research on mentor education for mentors of newly qualified teachers: A qualitative meta-synthesis. *Teaching and Teacher Education*, 48, 75-86.
- Aydın, Y. (2024). Hayat bilgisi ve çocuk edebiyatı bağlamında yapılan araştırmalara yönelik bir meta-sentez çalışması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 686-701. DOI: 10.29000/rumelide.1454561.
- Bal, Ö. (2019). *Hayat bilgisi dersi değer eğitiminde örnek olay yöntemi: Bir eylem araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Balbağ, N. L. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde yaratıcı drama. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi içinde* (ss.221-241). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Bondas, T., ve Hall, E. O. (2007). Challenges in approaching metasynthesis research. *Qualitative Health Research*, 17(1), 113-121.

- Bekiroğlu, D. ve Ütkür Güllühan, N. (2022). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde yaşam becerilerinin eğilimleri: Bir meta-sentez çalışması. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1- 35. <https://doi.org/10.33711/yyuefd.1059300>
- Bölük, E. (2018). *Çizgi Filmlerde Yer Alan Değerlerin İlkokul Hayat Bilgisi Öğretim Programında Yer Alan Değerler Çerçevesinde İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Çanak, S. (2019). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersinde öğrencilere demokratik değerlerin kazandırılmasına yönelik görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Demir F. (2018). *Değer Öğretimi Yaklaşımlarına Göre Hayat Bilgisi Dersinde Değerler Eğitimi*. Doktora Tezi, T.C İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Demirkol, S. & Kurnaz, E. (2024). Sınıf eğitimi alanında değerler eğitimi üzerine yapılmış çalışmalara sistematik bakış. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4 (1): 43-54. doi: 10.55008/te-ad.1470563
- Elçiçek, M. (2022). Uzaktan eğitim engelleri: Bir meta-sentez çalışması. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 35-45.
- Erbaş, A. A. (2020). Hayat bilgisi dersi kapsamında değerler eğitimi üzerine bir araştırma: Beklentiler, uygulamalar ve öneriler. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Esemen, A. (2020). Hayat bilgisi öğretim programı kazanımlarının kök değerler ile ilişkisinin değerlendirilmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1),16-29. doi: 10.46762/mamulebd.741720
- Girmen, P. (2017). Hayat bilgisi dersi ve kavram öğretimi. B. Tay (Editör), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.257-280). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Gözel, Ü. (2018). Hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi].
- Gültekin, M. ve Özenç İra, G. (2021). Hayat bilgisi öğretiminin geleceği. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.1-23). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Gündoğan, A. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde okul dışı öğrenme ortamları. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.245-268). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Güneş, D. ve Erdem, R. (2022). Nitel araştırmaların analizi: Meta-sentez. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 81-98.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2017). Hayat bilgisi dersinde beceri öğretimi. B. Tay (Editör), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.283-319). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Hatay Uçar, F. (2019). İlkokul hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında değerler eğitimi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Herdem, K., ve İbrahim, Ü. N. A. L. (2018). STEM eğitimi üzerine yapılan çalışmaların analizi: Bir meta-sentez çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 48(48).

- Karabulut, B. (2020). İlkokul hayat bilgisi dersinde vatanseverlik değerinin etkinliklerle öğretimi. (Unpublished master's thesis), Yıldız Teknik University.
- Karaçoban, F. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde otantik öğrenme yaklaşımı. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.163-191). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Kaşakaya, A. (2018). Hayat bilgisi öğretimi sürecinde temel yaşam becerileri. S. Sidekli (Editör), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.121-185). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kaya, S. (2023). Türkiye'deki eğitim programları ve öğretim alanı'nın kapsamı ve araştırma alanları üzerine bir meta-sentez (1974-2021), *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14 (4), 246-263. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1292721>
- Kaya, M. F. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde tersyüz sınıf modeli. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.195-216). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Kılıç, Z. (2018). Hayat bilgisi dersinde farkındalık oluşturmak: belirli gün ve haftalar. S. Sidekli (Editör), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.77-99). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kılıç, Z. (2021). Hayat bilgisi öğretiminde storyline uygulamaları. A. Gündoğan ve Z. Kılıç (Editörler), *Güncel yaklaşımlara dayalı etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.271-295). Ankara: Vizetek Yayıncılık.
- Kodan, H. ve Kara, K. (2021). Sınıf Eğitimi Bilim Dalı'nda çocuk edebiyatı konulu lisansüstü çalışmalara genel bakış: Bir meta-sentez çalışması. *OPUS– Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4539-4567. DOI: 10.26466/opus.888446
- Koutsoukis, D. (2009). Teaching values toolkit (Book B), Prim-Ed Publishing.
- Kurt, Ö. (2019). *6-10 Yaş çocuk öykü kitaplarının MEB 2018 hayat bilgisi öğretim programında bulunan değerler yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Millî Eğitim Bakanlığı. *Hayat Bilgisi dersi öğretim programı*. Erişim adresi: Ekim 25, 2023 <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=326>
- Millî Eğitim Bakanlığı. *Türkiye yüzyılı maarif modeli hayat bilgisi dersi öğretim programı (1, 2, ve 3. sınıflar)*. Erişim adresi: Mayıs 25, 2024 <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Özleşmiş, N. (2019). *İlkokul hayat bilgisi dersi kapsamındaki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Polat, S. ve Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi* 4(1), 52-64. <http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c2s3m>
- Tekindal, M. ve Tonbalak, K. (2021). Nitel araştırmalarda meta-sentezin kapsamı ve yaşlılık alanında meta-sentez örnekleri. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (2), 235-268.
- Toker, A. (2022). Bir araştırma metodolojisi olarak sistematik literatür incelemesi: Meta-sentez yöntemi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 313-340.

- Uçuş, Ş., Demirbaş, İ., Gafa, İ., Yıldız, Z. ve Sönmez, K. (2017). Review Of The Eligibility Of Children's Books To The Congurity Of The Social Studies Curricula (K1-K3), *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8, (27), pp. (408-441).
- Ulusoy, K. (2017). Hayat bilgisi dersinde değerler ve değerler eğitimi. B. Tay (Editör), *Etkinlik örnekleriyle hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.323-350). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Topcubaşı, T. (2019). Değerler eğitiminde hizmet ederek öğrenme yaklaşımı: Hayat bilgisi dersinde örnek bir uygulama. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 1509-1544.
- Uzunkol, E. (2021). Hayat bilgisi dersinde temel beceri öğretimi. V. Aktepe ve M. Gündüz (Editörler), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.103-147). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Ünlü, İ. ve Kaşkaya, A. (2018). Değer eğitimi. S. Sidekli (Editör), *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi öğretimi* içinde (ss.101-119). Ankara: Eğiten Kitap.
- Yıldız, V. A. ve Kılıç, D. (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarına ilişkin öğretmen görüşleri: bir meta-sentez çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 2115-2127.